

УДК 658:338.1

Мариненко Н.Ю.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя***ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТЬ
«РОЗВИТОК» І «РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА»**

У статті систематизовано наукові підходи до сутності понять «розвиток» і «розвиток підприємства». На основі аналізу категоріально-понятійного апарату наведено обмеження у використанні поданих дефініцій. Установлено характерні ознаки та елементи досліджуваних понять.

Ключові слова: розвиток, розвиток підприємства, економічна система, адаптація, зовнішнє середовище.

Мариненко Н.Ю. ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПОНЯТИЙ «РАЗВИТИЕ» И «РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЯ»

В статье систематизированы научные подходы к сущности понятий «развитие» и «развитие предприятия». На основе анализа категориально-понятийного аппарата приведены ограничения в использовании представленных определений. Установлены характерные признаки и элементы исследуемых понятий.

Ключевые слова: развитие, развитие предприятия, экономическая система, адаптация, внешняя среда.

Marynenko N.Yu. IDENTIFICATION AND INTERPRETATION OF THE «DEVELOPMENT» AND «ENTERPRISE DEVELOPMENT» NOTIONS

Scientific approaches concerning the essence of the «development» and «enterprise development» notions are systematized in the paper. On the basis of the categorial and conceptual apparatus analysis the limitations of the researched definitions use are provided. Main features and components of the studied notions are determined.

Keywords: development, enterprise development, economic system, adaptation, external environment.

Постановка проблеми. Рівень розвитку, якого досягнуло підприємство на певному етапі своєї діяльності, може залишатися незадовільним, а потенційні можливості зростання – втраченими. Маючи на меті ефективну діяльність у майбутньому та беручи до уваги швидкі темпи змін у зовнішньому середовищі функціонування підприємств, сучасну політичну та економічну ситуацію в Україні, актуальним є аналіз трактувань важливого для кожного суб'єкта господарювання поняття «розвиток». Власне, процес розвитку економічних систем передбачає наявність в економічних агентів властивості адаптації, яка в традиційному вигляді є їхньою здатністю пристосовуватися до зовнішнього середовища та існуючих умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закономірності розвитку підприємств та формулювання його фундаментальних положень стали основою наукових праць Р. Акоффа, І. Ансоффа, Ст. Біра, П. Друкера, М. Кондратьєва, Е. Менсфілда, Х. Менша, Р. Солоу, Дж. Стігліца, К. Фрімена, Й. Шумпетера та ін. Серед вітчизняних учених, які досліджують проблеми розвитку підприємств або окремі аспекти даного питання, слід відзначити І.В. Алексєєва, Б.М. Андрушківа, М.В. Афанасьєва, М.Г. Белопольського, В.О. Василенко, А.Е. Воронкову, І.С. Грозного, С.П. Дунду, Л.О. Жилінську, В.А. Забродського, М.О. Кизима, О.Д. Коршунову, М.М. Лепу, Р.М. Лепу, Ю.А. Нагорну, Ю.С. Погорелова, Л.Р. Прийму, О.І. Пушкаря, О.В. Раєвнєву, В.Д. Рогожина, В.І. Рудика, О.М. Тридіда, Ф.І. Хміля, А.В. Череп, Т.М. Янковець та ін.

Мета статті полягає в установленні сутності понять «розвиток» і «розвиток підприємств», систематизації наукових підходів до трактування даних термінів.

Вклад основного матеріалу дослідження. У Великій радянській енциклопедії [1] подано загальне визначення поняття «розвиток»: це безповоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів. за умови наявності всіх трьох перелічених властивостей даного визначення виділяють процеси розвитку серед інших змін: оборотність змін характе-

ризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної системи функцій); відсутність закономірності характерна для випадкових процесів катастрофічного типу; за відсутності спрямованості зміни не можуть накопичуватися, і тому процес позбавляється характерного для розвитку єдиної, внутрішньої взаємопов'язаної лінії; у результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта (виникнення, трансформація або зникнення його елементів чи зв'язків); здатність до розвитку становить одну із загальних властивостей матерії та свідомості.

В.І. Ляшенко також вважає, що поняття «розвиток» містить три взаємопов'язані характеристики: зміну, зростання та поліпшення, акцентуючи при цьому увагу саме на поліпшенні, тобто «змінах, які забезпечують можливість більш широкого кола людей скористатися суспільними благами, що виникають під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників» [2].

Традиційно розвиток розглядають із позиції таких підходів:

1. Розвиток – це фаза зростання життєвого циклу. Так, С.М. Івашковський під поняттям «розвиток» розуміє низку змін підприємства, що тотожні стадіям життєвого циклу [3]. Порівнюючи підприємство з живим організмом, Д.Б. Кокоріна трактує розвиток як поступовий перехід з одного етапу розвитку на інший [4]. Цікавою є думка А. Павлуцького, який робить наголос на тому, що система розвивається через подолання кризи, що виникає на кожному з п'яти етапів розвитку [5].

2. Розвиток – це процес переходу системи з одного стану в інший. Даний процес передбачає: незворотну, спрямовану закономірність зміни системи; виникнення змін, які приводять до появи нової якості системи та зміцнення її життєздатності; перехід від одного якісного стану системи до іншого; рух від простого до складного, від нижчого до вищого.

3. Розвиток – це узгодження інтересів економічних суб'єктів: на основі гармонійної взаємодії із зовнішнім середовищем; процес, який ґрунтується на використанні результатів НТП.

У межах розвитку економічних систем виділяють три основні напрями формалізації поняття «розвиток підприємства». Перший напрям передбачає ототожнення розвитку економічної системи з її економічним зростанням, з його високими темпами. У даному разі актуальною є теоретична модель економічної динаміки, запропонована американським математиком Дж. фон Нейманом. У цій моделі виробництво всіх продуктів зростає в одному темпі, ціни не залежать від часу, приріст виробництва фінансується шляхом інвестування прибутку. У моделі розглядається обмежене число (k) технологічних способів, що випускають n продуктів з певними частотами. Чистий продукт ділиться на фонд споживання і фонд накопи-

чення. На цій основі записується ряд співвідношень, використовуючи які можна послідовно, крок за кроком, «розвивати» процес виробництва [6].

Структурні одиниці виробничо-господарських структур (ВГС) зі слабким власним потенціалом і його проясом можуть розвиватися з темпом зростання, максимально наближеним до темпу росту окремих домінуючих структур лише тоді, коли ці структурні одиниці отримують заплановані матеріальні, грошові, інформаційні, технологічні, інтелектуальні й інші виробничо-економічні потоки хоча б з однієї домінуючої структури [7].

Другий напрям формалізації розвитку підприємства передбачає розгляд економічного розвитку як процесу онтогенезу (від грец. *ὄντογένεσις*: *ὄν* – буття

Таблиця 1

Підходи до трактування поняття «розвиток підприємства»

№ з/п	Автор	Визначення	Обмеження у використанні
1.	М.В. Афанасьєв, В.Д. Рогожин, В.І. Рудика [13]	Під розвитком підприємства розуміється досягнення якісного або кількісного приросту корисного результату порівняно з попереднім рівнем, тобто досягнення безпосередньо пов'язано зі зростанням міри ефективності діяльності підприємства	Автори нечітко проводять розмежування між ростом та розвитком підприємства
2.	В.О. Василенко [14]	Розвиток підприємства – це процес переходу з одного стану в інший, який характеризується наявністю якісних перетворень у цілому або привнесенням якісно нових елементів, властивостей або характеристик	Автор не наводить критерію, за яким відбуваються якісні перетворення на підприємстві в процесі його розвитку
3.	Ю.С. Погорєлов [15]	Під розвитком підприємства розуміється довготривала сукупність процесів кількісних та якісних змін у діяльності підприємства, які призводять до поліпшення його стану шляхом збільшення потенціалу підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища	Дане визначення можна трактувати і з позиції сталого розвитку, що робить його недостатньо чітким
4.	О.І. Пушкар [16]	Розвиток підприємства – це найбільш повне задоволення інтересів ключових суб'єктів, що зацікавлені в діяльності підприємства: власників, персоналу та держави, що виражається у вирішенні трьох суперечностей: між інтересами даних суб'єктів, між потребами фінансування розвитку підприємства та поточними потребами суб'єктів	Дане визначення носить абстрактний характер без конкретних рекомендацій щодо координації діяльності визначених суб'єктів у процесі розвитку підприємства
5.	О. В. Раєвська [17]	Під розвитком підприємства автор розуміє процес формування нової дисипативної структури, вираженої в якісній зміні складу, структури і способу (моделей) функціонування системи, який проявляється в кризовій формі і спрямований на досягнення зміни глобальних цілей підприємства. Це унікальний процес трансформації підприємства, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його функціонування шляхом переведення його в новий аттрактор функціонування	Досить універсальне та повне визначення розвитку підприємства як відкритої системи у просторі й часі
6.	О. М. Тридід [18]	Під розвитком підприємства автор розуміє обрану модель довгострокових дій підприємства, яку необхідно реалізувати для досягнення поставлених перед ним цілей	Дане визначення може бути використаним лише в процесі постановки цілей підприємства та формулювання його завдань
7.	Е.М. Коротков [19]	Розвиток підприємства – сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи; його здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища	Дане визначення характеризує розвиток тільки як процес
8.	А.В. Черних [20]	Розвиток підприємства обумовлений впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та є таким, що характеризується збільшенням його потенціалу, попиту на його продукцію, масштабу діяльності, можливістю забезпечити безперервний процес виробництва та зберігати платоспроможність протягом тривалого періоду часу; це процес змін, які трапляються у функціонуванні підприємства	Складність застосування даного визначення в господарській діяльності підприємств
9.	Ф.І. Хміль [21]	Автор подає поняття організаційного розвитку, трактуючи його як «довготермінову роботу в організації щодо вдосконалення процесів вирішення проблем і оновлення» та пов'язуючи із проведенням змін в організації	Неоднозначність трактування; незрозуміло, які саме проблеми потребують вирішення в процесі розвитку
10.	О.Д. Коршунова [22]	Розвиток підприємства – це процес формування, накопичення та використання стратегічних здатностей із метою забезпечення зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції підприємства на ринках праці, капіталу та товарів відповідно до інтересів різних груп суб'єктів ринку	Автор наділяє змістом поняття винятково з позиції формування та використання потенціалу до розвитку
11.	С.П. Дунда [23]	Розвиток підприємства – сукупність спрямованих, інтенсивних та якісних змін економічної природи, що відбуваються на підприємстві внаслідок протиріч у внутрішньому середовищі та впливів факторів зовнішнього середовища	Основа увага зосереджена на здатності протидіяти впливам зовнішнього середовища

і $\gamma\acute{\epsilon}\nu\epsilon\sigma\eta$ – походження, народження). Це поняття в біології означає індивідуальний розвиток організму від запліднення до смерті [8]. Підприємства в процесі онтогенезу також зазнають низку змін, які в економіці ототожнюються зі стадіями життєвого циклу [9]. Відповідно, дослідження розвитку підприємства та його підрозділів як онтогенетичної системи дає змогу глибше та детальніше проаналізувати динамічні процеси з економічної та управлінської точок зору.

В основу третього напрямку трактування розвитку підприємства покладено принципи філогенезу (від грец. $\phi\acute{\iota}\lambda\omicron\nu$ – плем'я, раса і $\gamma\epsilon\nu\nu\acute{\alpha}\omega$ – породжую). У біології філогенез розглядають як розвиток біологічного виду в часі [10]. За такого підходу аналіз стану підприємства передбачає відстеження того, як «змінюється стан підприємства на основі «ковзання» точки в багатовимірному просторі ознак по відношенню до гіперплощини» [11]. Гіперплощину розраховують на основі методів дискримінантного аналізу [12].

Зазначені вище основні властивості поняття «розвиток» лягли в основу змісту поняття «розвиток підприємств», що відображено в представлених підходах у табл. 1.

На підставі проведеного аналізу та попередніх досліджень [24], розвиток підприємства пропонуємо розглядати як спрямовану, закономірну якісну зміну його стану.

Таким чином, можна зробити висновок, що для складних економічних систем, до числа яких належать промислові підприємства та їхні структурні підрозділи, процеси розвитку можна описати з використанням висновків теорії систем, що розвиваються. У рамках цієї теорії з'ясовані загальні закономірності розвитку, які, на думку Д.С. Чернавського [25], можуть бути зведені до такого:

- у всіх системах, що розвиваються, виникає нова цінна інформація;

- еволюція протікає нерівномірно. Етапи плавного розвитку (досить довгі) чергуються з короткочасними стадіями бурхливого розвитку (у математичному сенсі цього слова – з катастрофами);

- поняття «розвиток» можна розуміти у трьох різних значеннях: по-перше, як прагнення до одного з можливих і обраних після катастрофи стаціонарних станів; по-друге, як повільний розвиток, що відстежує зміни параметрів системи аж до досягнення наступної біфуркації; по-третє, як швидкий відступ від стаціонарного стану, коли останній утрачає стійкість (власне катастрофа).

При цьому закономірність зміни стану підприємства диктується еволюційними змінами економічних інститутів, циклічними процесами, змінами ринкової кон'юнктури і конкретного конкурентного середовища [7]. На рис. 1 зображено графічну інтерпретацію структурних елементів системи розвитку підприємства, де Q – якість функціонування підприємства.

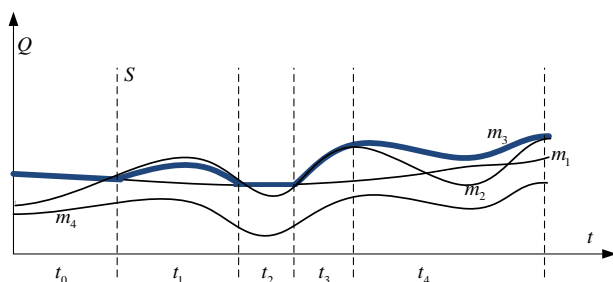

Рис. 1. Графічна інтерпретація структурних елементів системи розвитку підприємства [8]

Нижню межу розвитку підприємства $m_3(t)$ можна визначити виходячи з: а) необхідності зберігання та зростання значень якості функціонування підприємства вище порогу безпеки $m_1(t)$ (інтервали t_0 та t_2); б) зростання якості функціонування підприємства $m_2(t)$ порівняно з попередніми періодами; в) темпів приросту якості функціонування підприємства, які не повинні бути нижчими, ніж темпи приросту економіки та конкурентного оточення $m_4(t)$ (інтервал t_4).

Висновки. Таким чином, установлено зміст поняття «розвиток» та його основні ознаки залежно від підходу до його ідентифікації. Аналіз існуючих точок зору щодо розуміння сутності розвитку взагалі та розвитку підприємства зокрема дав змогу виділити елементи або складові частини поняття «розвиток підприємства»: кількісні та якісні зміни, незворотність таких змін; процесний характер; сукупність процесів; адаптація до зовнішнього середовища; здатність протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища, долати кризові ситуації; поліпшення умов діяльності; довготривалість та сталість; збільшення ефективності використання потенціалу підприємства в ринковому середовищі; внутрішня інтеграція до нових умов функціонування; підвищення життєздатності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bse.sci-lib.com>.
2. Ляшенко В.И. Регулирование развития экономических систем : теория, режимы, институты : [монография] / В.И. Ляшенко. – Донецк : ДонНТУ, 2006. – 668 с.
3. Ивашковский С.Н. Экономика для менеджеров: микро- и макроуровень : [учеб. пособ.] / С.Н. Ивашковский ; 4-е изд., испр. – М. : Дело, 2011. – 440 с.
4. Кокорина Д.Б. Реструктуризация и реинжиниринг в современных организациях: общее и особенное / Д.Б. Кокорина. – М. : Ломоносовские чтения. – 2003. – Т. 2.
5. Павлуцкий А. Люди и организация : технология совершенствования компаний / А. Павлуцкий // Управление персоналом. – 2000. – № 3. – С. 70–73.
6. Модель фон Неймана [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://studopedia.org/4-164769.html>.
7. Цопа Н.В. Оценка динамики функционирования промышленного предприятия / Н.В. Цопа // Экономика. Менеджмент. Підприємництво : зб. наук. праць СНУ ім. В. Даля. – 2009. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 25–35.
8. Онтогенез [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Онтогенез>.
9. Ивашковская И.В. Становление корпорации в контексте жизненного цикла организации / И.В. Ивашковская, Г.Н. Константинов, С.Р. Филонович // Российский журнал менеджмента. – 2004. – № 4. – С. 19–34.
10. Філогенез [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Філогенез>.
11. Филиппов Л.А. Оценка бизнеса и смежные вопросы / Л.А. Филиппов. – Барнаул : Алтайский ун-т, 2001. – 470 с.
12. Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия / Я.А. Фомин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 349 с.
13. Афанасьев Н.В. Управление развитием предприятия : [монография] / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. – Х. : ИНЖЭК, 2003. – 184 с.
14. Василенко В.А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации / В.А. Василенко // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 56. – С. 100–107.
15. Погорелов Ю.С. Развитие предприятия : понятия та види / Ю.С. Погорелов // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 88. – С. 75–81.
16. Пушкарь А.И. Моделирование управления развитием предприятия на основе согласования интересов экономических субъектов / А.И. Пушкарь, Л.В. Потрашкова // Экономическая кибернетика. – 2003. – №№ 1–2(19–20). – С. 22–33.
17. Раевнева О.В. Управление развитием предприятия : методология, механизмы, модели : [монография] / О.В. Раевнева ;

- Н.-д. центр індустр. пробл. розв. НАН України, Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
18. Тридід О.М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства : [монографія] / О.М. Тридід ; Харк. Держ. екон. ун-т. – Харків, 2002. – 363 с.
 19. Коротков Е.М. Концепція менеджмента : [учеб. посіб. для студ. и слух. по напр. «менеджмент»] / Э.М. Коротков. – М. : ДеКА, 1996. – 301 с.
 20. Черных А.В. Механизм устойчивого развития предприятия в период активной инвестиционной деятельности : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / А.В. Черных ; Белгородский государственный технический университет. – Белгород, 2006. – 20 с.
 21. Хміль Ф.І. Основи менеджменту : [підручник] / Ф.І. Хміль. – К. : Академвидав, 2003. – 608 с.
 22. Коршунова Е.Д. Моделирование процесса адаптивного управления организационным развитием предприятия инвестиционно-промышленной сферы / Е.Д. Коршунова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2004. – № 2. – С. 34–39.
 23. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства» / С.П. Дунда // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jml.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/380/369>.
 24. Мариненко Н. Якісний розвиток промислового підприємства : діалектичний аналіз / Н. Мариненко // Схід. – Донецьк, 2013. – № 3(123). – С. 39–42.
 25. Чернавский Д.С. Эволюционная экономика и теория развивающихся систем / Д.С. Чернавский // Экономическая трансформация и эволюционная теория Й.Шумпетера. – М. : Институт экономики РАН, 2004. – 182 с.

УДК 336.201.3

Мельник О.В.
аспірант

Вінницького національного аграрного університету

ВПЛИВ ЗМІН У ПОДАТКОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ

У статті розглянуто та проаналізовано основні зміни в податковому законодавстві, а саме збільшення ставок податків та зменшення податкових пільг для сільськогосподарських підприємств – виробників, внесені до Податкового кодексу України з 1 січня 2016 р. відповідно до вимог МВФ у рамках програми розширеної підтримки української економіки, визначено їх вплив на аграрний сектор економіки на рівні держави. Встановлено основні негативні наслідки такого впровадження та запропоновано компромісні зміни, які б влаштували і державу, і аграріїв.

Ключові слова: оподаткування, спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість, фіксований податок, податкова політика, спеціальний рахунок, податкова пільга.

Мельник О.В. ВЛИЯНИЕ ИЗМЕНЕНИЙ в НАЛОГОВОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ БИЗНЕС в УКРАИНЕ

В статье рассмотрены и проанализированы основные изменения в налоговом законодательстве, а именно увеличение ставок налогов и уменьшение налоговых льгот для сельскохозяйственных предприятий – производителей, внесенные в Налоговый кодекс Украины с 1 января 2016 г. В соответствии с требованиями МВФ в рамках программы расширенной поддержки украинской экономики, определено их влияние на аграрный сектор экономики на уровне государства. Установлены основные негативные последствия такого внедрения и предложены компромиссные изменения, которые бы устроили и государство, и аграриев.

Ключевые слова: налогообложение, специальный режим налогообложения налогом на добавленную стоимость, фиксированный налог, налоговая политика, специальный счет, налоговые льготы.

Melnyk O.V. THE INFLUENCE OF CHANGES IN TAX LEGISLATION ON THE AGRICULTURAL BUSINESS IN UKRAINE

In the issue the major changes in tax legislation, such as the increase in tax rates and reducing tax incentives for agricultural enterprises – manufacturers, which were adopted in the Tax Code of Ukraine on 1 January 2016 in, are considered and analyzed. These changes were made in accordance with the requirements of the IMF under the extended Support Ukrainian economy. In addition, the impact of these changes to the agricultural sector at the state level was defined. The basic negative effects of the implementation were determined and the compromise changes, that would satisfy and the state and farmers, were proposed.

Keywords: taxation, special tax to value added tax, flat tax, tax policy, special account tax benefit.

Постановка проблеми. Система оподаткування є важливим критерієм розвитку бізнесу в кожній державі, це важіль, від якого відштовхуються підприємці, обираючи галузь економіки, яку вони будуть розвивати та в якій вони збираються отримувати прибуток.

Сільське господарство – це специфічна галузь для всіх країн та всіх економік, оскільки є дуже багато факторів, незалежних від людини, які на неї впливають. Географічне розташування, природні умови нашої держави створюють надсприятливі умови для розвитку сільського господарства. Однак існує ще один дуже важливий елемент розвитку даної галузі – це сприяння та підтримка держави, яка може виражатись в інвестиціях, субсидіюванні, наданні податкових пільг та знижок, лояльній податковій політиці.

Із початку незалежності України законотворцями приділялась значна увага зменшенню податкового навантаження на підприємства сільськогосподарського напрямку господарювання шляхом надання спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість та запровадження єдиного фіксованого податку, що давало можливість платникам-виробникам прорахувати річні затрати на податки та активізувати діяльність із метою отримання максимального прибутку.

Нині Україна зазнає важкі часи, влада країни змушена вживати певних заходів для задоволення вимог МВФ із метою отримання кредитів для забезпечення певної стабільності економіки. Однак дані зміни не завжди є прийнятними для всіх верств населення.